

Nasjonalt forskingssenter innen komplementær og alternativ medisin (NAFKAM)

ÅRSMELDING 2008

NAFKAM (Nasjonalt forskingssenter innen
komplementær og alternativ medisin)
Universitetet i Tromsø
9037 Tromsø

tlf.: 77 64 66 50

faks: 77 64 68 65

e-post: nafkam@uit.no

nettside: www.nafkam.no

INNHOLD

REFLEKSJONER OVER ÅRET SOM ER GÅTT.....	3
VIRKSOMHETSIDÉ, VISJON, MÅL OG STRATEGI	5
ORGANISERING	8
REGNSKAP 2008.....	9
FINANSIERING	9
GENERELT OM FORSKNING PÅ ALTERNATIV OG KOMPLEMENTÆR BEHANDLING.....	10
PÅGÅENDE FORSKNINGSPROSJEKTER I 2008.....	12
SAMARBEID NASJONALT OG INTERNASJONALT	15
MØTER, KURS OG KONFERANSER.....	18
RÅDGIVNING	23
UNDERVISNING PÅ NORSKE HØYSKOLER OG UNIVERSITETER	23
INFORMASJONSVIRKSOMHET	24
NOEN PUBLIKASJONER/ARTIKLER AV NAFKAM FORSKERE	25
MEDIEOMTALE AV NAFKAM I 2007	26
LOKALT HMS-ARBEID	27

REFLEKSJONER OVER ÅRET SOM ER GÅTT

NAFKAM kan ikke lenger kalles et “prosjekt” under utvikling. Vi er godt forankret i universitetsstrukturen, og er en høyst aktiv og levende del av den faglige aktiviteten ved det Medisinske Fakultet. Selv om vi rent fysisk er lokalisert adskilt fra resten av fakultetet opplever vi et godt forskningsfelleskap med resten av universitetet.

Forskning

Som det framgår av denne årsmeldingen spenner våre forskningsprosjekter over et bredt spekter av tema.

Vårt register over eksepsjonelle sykdomsforløp fikk mye oppmerksomhet mot slutten av 2008. Høstens norske boksuksess ”Snåsamannen” inneholdt to kapitler viet til NAFKAM og registeret. Det ble derfor hektisk aktivitet fram mot jul med å besvare telefoner og ta imot forespørsler om registrering i registeret. All oppmerksomheten rundt registeret viser tydelig hvor viktig det er at NAFKAM har etablert et slikt registreringssted.

De to randomiserte kliniske studier som avsluttet pasientinntaket i 2007 er blitt søkt publisert i 2008. I november offentliggjorde tidsskriftet ”Menopause” vår studie på akupunkturbehandling av hetetokter, mens vårt manuskript på Natto og osteoporose fremdeles er under vurdering hos et ledende internasjonalt medisinsk tidsskrift.

Denne årsmeldingen illustrerer ellers den omfattende forskningsaktiviteten som NAFKAMs faglige ansatte opprettholder.

Undervisning

Foruten undervisning for studenter ved Det medisinske fakultet i Tromsø, har NAFKAM bidratt ved flere videreutdanninger for kreftsykepleiere på forskjellige steder i landet. Vi har mulighet til å bidra ved etter- og videreutdanning av helsepersonell og alternative behandlere, og strekker oss langt for å imøtekomme de henvendelser vi får.

NAFKAMs internasjonale aktiviteter

Det fremste området for NAFKAMs internasjonale aktivitet har vært forvaltningen av den del av avtalen mellom Norge og Kina som omfatter tradisjonell kinesisk medisin. Året som var markerte trolig det siste året i denne spesielle satsningen fra norsk side. Vi har imidlertid så gode erfaringer med vårt brohode inn i Kina at vi har valgt å beholde Jianping Liu ved NAFKAM en tid fremover.

NAFKAM er fortsatt til dels førende på flere internasjonale arenaer, særlig når det gjelder forskningsmetodikk. Høsten 2008 gjennomførte vi en ny internasjonal workshop på Sommarøy utenfor Tromsø. Temaet denne gang var å gå kritisk gjennom hvordan man oppsummerer forskning på innen alternativ behandling og foreslå et system bedre tilpasset den kliniske realitet.

Helt mot slutten av året åpnet vi også en ny internasjonal retning idet vi, med støtte fra Forskningsrådet, avholdt et møte med forskere innen tradisjonell medisin i Maya-områdene av Guatemala og Mexico. Hensikten er å se på hvordan man kan kvalitetssikre grensesnittet mellom skolemedisin og tradisjonell medisin i disse områdene hvor kun et lite mindretall har råd til skolemedisinsk behandling.

NAFKAMs rolle innen informasjon om alternativ behandling

Se egen årsmelding fra NIFAB.

Vinjar Fønnebø
Mars 2009

VIRKSOMHETSIDÉ, VISJON, MÅL OG STRATEGI

Virksomhetsidé

Nasjonalt forskningscenter innen komplementær og alternativ medisin (NAFKAM) skal bidra til forskningsaktivitet på fagområdet alternativ behandling i hele landet. I tillegg jobber senteret innen feltene undervisning, rådgivning, internasjonalt og nasjonalt samarbeid/nettverksbygging og informasjon.

Visjon

Kunnskapsbasert behandling – uansett hvor du velger å få den.

Formål

NAFKAM skal utvikle kunnskap om hva alternativ behandling kan bidra med for å lindre eller forkorte sykdommer, bedre livskvalitet, øke evne til mestring av sykdomssituasjoner og bedre uønskede sider ved sykdomsopplevelser.

Strategier

Målet skal oppnås gjennom forskning, rådgivning, undervisning, informasjon/formidling, kompetanseheving samt samarbeid med alternative behandlermiljøer.

Forskning

Egen forskningsvirksomhet

Forskning er NAFKAMs kjernevirksomhet.

NAFKAM skal stå for en bred forskningstilnærming til feltet alternativ behandling. NAFKAM skal vektlegge flerfaglig forskning, og forskningsaktiviteten skal omfatte medisinske, samfunnsvitenskapelige og humanistiske studier. Forskjellige forskningsdesign, inkludert kvantitative og kvalitative forskningsmetoder, skal benyttes og utvikles. Problemstillingene skal bestemme hvilke forskningsmetoder og tilnærminger som skal benyttes.

NAFKAM har utviklet en modell for utforskning av feltet alternativ behandling. Denne vil legges til grunn for NAFKAMs forskningsstrategi. Modellen omfatter blant annet følgende tilnærminger til forskningsfeltet:

- Utforske pasienters erfaringer med alternativ behandling, samt utvikle forståelse for sammenhenger mellom behandlingserfaringer og ulike kontekster som behandlingene inngår i
- Utforske det alternative behandlingsfeltet deskriptivt, dvs. hvem bruker hva, i hvilket omfang, mot hva og over hvor lang tid? Hvilke behandlingsformer finnes, og hva er bakgrunnen til utøvere?
- Utforske sikkerheten (bi-/skadevirkninger) ved alternativ behandling
- Utforske systemeffekten (helheten av behandlingspakken) ved alternativ behandling
- Utforske komponenteffekten, dvs. effekten av enkeltbestanddel(er) av behandlingspakken ved alternativ behandling
- Utforske mulige virkningsmekanismer ved alternativ behandling

Homøopati, akupunktur, soneterapi, healing og alternativ behandling ved alvorlig, livstruende sykdom vil være prioriterte forskningstema, men prioriteringen vil også innenfor rimelige grenser ta hensyn til personlige interesser hos den enkelte forsker/stipendiat.

NAFKAM ønsker å initiere forskning og rekruttere til forskning innen alternativ behandling. Dette skal gjøres ved blant annet forskning internt ved senteret, arrangement av forskningskonferanser, samt rådgivning og veiledning overfor kandidater som ønsker å forske på området.

Samarbeid med forskningsmiljøer nasjonalt og internasjonalt

NAFKAM i forhold til resten av landet

For å knytte sammen relevante fagmiljøer ved andre universiteter og høyskoler i Norge, skal NAFKAM ta initiativ til å utvikle nettverks/satelittmodeller. NAFKAM vil i samarbeid med den enkelte institusjon finne lokale løsninger/modeller. NAFKAM skal i tillegg være orientert om, og om ønskelig, koordinere forskningsvirksomhet innen alternativ behandling i landet ellers. Dette organiseres ved regelmessig kontakt med andre forskningsmiljøer, og gjennomføring av regelmessige samlinger hvor forskere innen feltet kan møtes.

NAFKAM og internasjonale forskningsmiljøer

Norges organisering av forskning innen alternativ behandling gjør det naturlig at NAFKAM spiller en aktiv rolle i internasjonalt forskningssamarbeid. Hvis nødvendig, kan NAFKAM påta seg en ledende eller koordinerende rolle. Viktige samarbeidspartnere vil kunne være WHO, EU, NIH (NCCAM) eller større forskningssentra i utlandet. I tillegg til konkret forskningssamarbeid skal NAFKAM være aktiv på den internasjonale arena både når det gjelder organisasjoner, tidsskrifter og konferanser. NAFKAM skal kunne påta seg koordinering av internasjonalt forskningssamarbeid innen alternativ behandling som eventuelt er initiert av statlige helsemyndigheter.

Rådgivning

NAFKAM skal bistå med råd til statlige helsemyndigheter i spørsmål som omhandler alternativ behandling. NAFKAM skal også bistå med råd for utdanninger på universitets- og høyskolenivå når det gjelder eventuell etablering av studietilbud i og om alternative behandlingsmetoder. NAFKAM kan bistå med råd til statlige myndigheter og til virksomheter som vurderer samarbeidsprosjekter mellom helsetjenesten og alternative behandlere og som gjøres til gjenstand for evaluering.

Undervisning

NAFKAM skal bidra til at undervisning om alternativ behandling blir en del av grunnutdanningen ved relevante fakulteter på universitetsnivå og ved helsefaglige utdanninger på høyskolene. NAFKAM kan selv forestå eller legge til rette for videre- og etterutdanningsopplegg for autorisert helsepersonell (for eksempel leger, sykepleiere, fysioterapeuter og ergoterapeuter) vedrørende alternativ behandling. NAFKAM skal forestå eller legge til rette for utdanning om forskningsmetodikk for alternative behandlere.

Informasjon

NAFKAM skal kontinuerlig synliggjøre sin virksomhet ved bruk av hjemmeside, presse/mediekontakt og annet utadrettet arbeid. NAFKAM skal arbeide for at tidsskrift som har relevans for flerfaglig forskning innen forskningsfeltet komplementær og alternativ behandling (samfunnsvitenskapelig, humanistisk og medisinsk), blir tilgjengelig på BIBSYS og elektronisk, evt. fysisk på hvert av universitetsbibliotekene i landet.

Kompetanse/personellressurser

For å ivareta sine oppgaver må NAFKAM rekruttere forskere med ulik faglig bakgrunn. Alle som skal ha en forskerstilling ved NAFKAM må ha forskerkompetanse vurdert etter samme kriterier som ellers ved universitetet. Det er aktuelt å rekruttere forskere både med og uten alternativmedisinsk bakgrunn. I tillegg er avhengig NAFKAM av et kvalitativt godt administrativt støtteapparat.

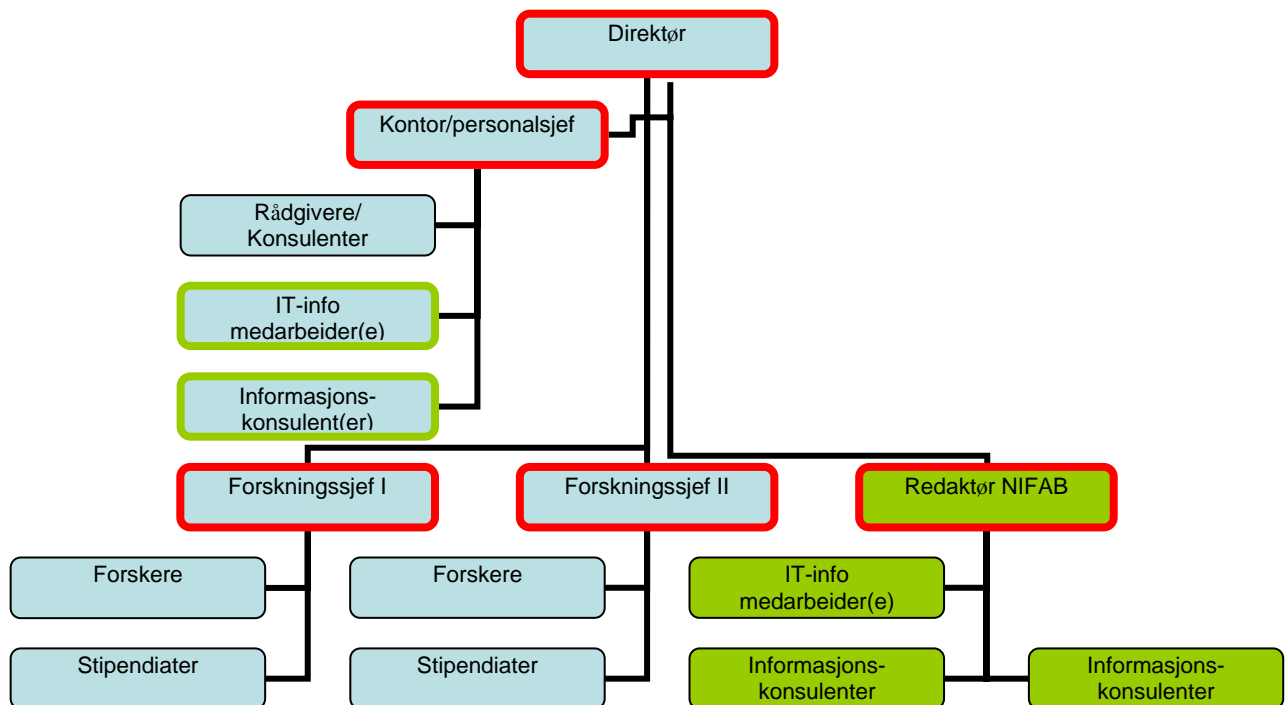
Samarbeid med alternative behandlermiljø

NAFKAM skal avholde kontaktmøter med arbeidsutvalget i SABORG hvert halvår.

ORGANISERING

Høsten 2007 inngikk HOD og Universitetet i Tromsø (UiT) en avtale hvor NAFKAM plasseres organisatorisk som en del av UiT. NAFKAM har i oppgave å drifte NIFAB, men NIFAB har faglig og redaksjonell uavhengig.

Organisasjonskart pr 31.12.2008

Helgrønt indikerer NIFAB. Blå med grønn ramme indikerer NAFKAM-medarbeidere som har kontor sammen med NIFAB. Rød ramme indikerer ledergruppen.

REGNSKAP 2008

NAFKAM hadde et totalforbruk i 2008 på rundt ca 10,2 mill. kr. Av dette finansierte HOD 8,1 mill. Kr 1 183 322,10 var inngående projektsaldo fra 2007. I tillegg har NAFKAM finansiert sin aktivitet gjennom økonomiske midler fra Universitetet i Tromsø, kreftforeningen og Norges forskningsråd.

Regnskap pr 31.12.2008

Regnskap 2008	HOD-konto	Andre prosjekter	Totalsum
Inntekter 2008	8 100 891,69	6 500 560,25	14 601 451,94
Utgifter 2008	7 700 781,43	2 506 817,93	10 207 599,36
Saldo 2008	400 110,26	3 993 742,32	4 393 852,58
Årsverk 2008	8,6	2,4	11,0

HOD = omfatter prosjektkonto A 5774 – Helse- og omsorgsdepartementet. Inntekter inkluderer friske midler fra SHdir, overføring fra 2007 og tildeling fra UiT (430 000).

Andre = omfatter prosjekter som for eksempel kurs/undervisning, konferanser, Northern Lights workshop, minnefond, Norge-Kinasamarbeidet, Natto, amalgam og helse, CAM-cancer og Acuflysh-studien.

FINANSIERING

Helse- og omsorgsdepartementet har ansvaret for basisfinansieringen av NAFKAM i henhold til overordnet avtale mellom HOD og Universitetet i Tromsø og årlige tildelingsbrev, og bærer som oppdragsgiver den økonomiske risiko for sentret.

Universitetet i Tromsø står i tillegg fritt til å søke om midler fra andre kilder for å finansiere oppgaver innenfor senterets oppgaveområde. Senteret kan videre utføre tidsbegrensede oppgaver for departementet eller underliggende etater finansiert med tilskuddsmidler.

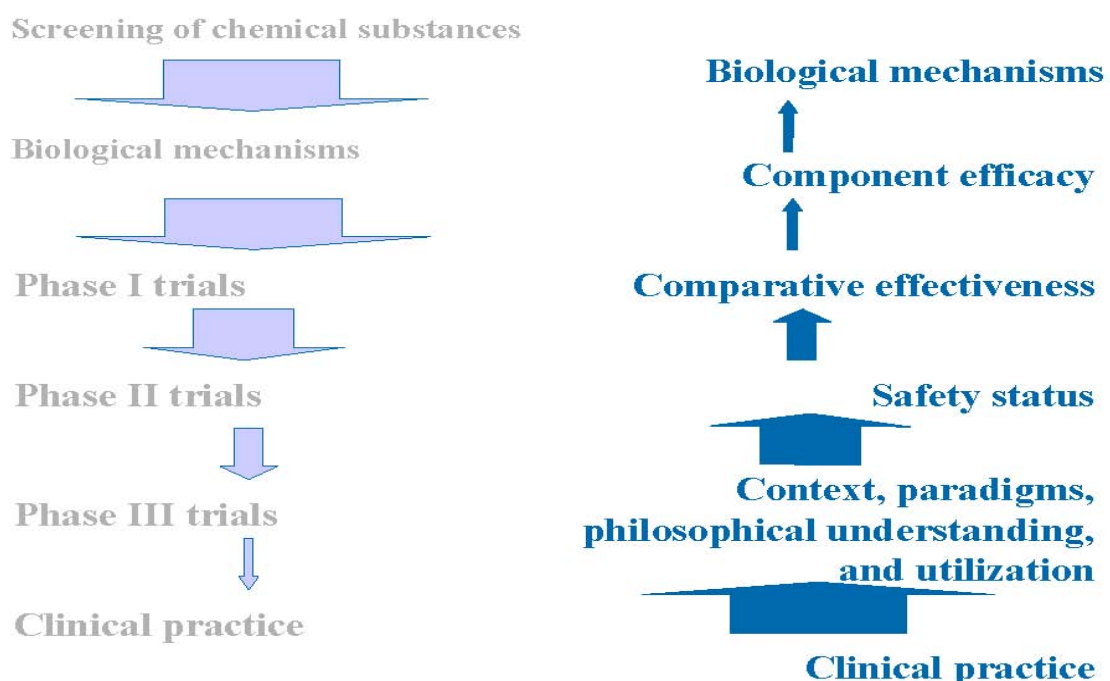
GENERELT OM FORSKNING PÅ ALTERNATIV OG KOMPLEMENTÆR BEHANDLING

NAFKAM forsker på effekter, samt mangel på effekt og bivirkninger ved bruk av alternativ behandling. I tillegg forsker NAFKAM på alternativ behandling som sosialt og kulturelt fenomen. NAFKAM skal således vektlegge flerfaglig forskning og på landsbasis bidra til å initiere og rekruttere til forskning innen alternativ behandling.

Homøopati, akupunktur, soneterapi, healing og alternativ behandling ved alvorlig, livstruende sykdom er prioriterte forskningstema, men prioriteringen vil også innenfor rimelige grenser ta hensyn til personlige interesser hos den enkelte forsker/stipendiat (på lik linje med andre forskningsfelt).

Det skal benyttes og utvikles ulike forskningsdesign, med både kvantitative og kvalitative forskningsmetoder. Senteret har utviklet en egen modell for utforskning av feltet alternativ behandling som legges til grunn for vår forskningsstrategi. Forskning skal foregå innen både kontekstuell forståelse, sikkerhet/bivirkninger, systemeffekt, komponenteffekt og virkningsmekanisme.

Modell for utforskning av feltet alternativ behandling

Denne modellen viser to akser, den venstre akser beskriver hvordan man forskningsmessig utvikler nye legemidler. Denne framgangsmåten har i mange år blitt ansett som den eneste riktige også for utforskning av alternativ behandling.

NAFKAM har imidlertid anbefalt akser til høyre som normgivende for forskning på alternativ behandling. Dette skyldes det enkle faktum at alternativ behandling ikke har noen "portvokter" som

kun slipper løs på markedet behandlinger som er grundig utforsket med hensyn til sikkerhet og effekt. Alternative behandlingsformer er ofte utbredt i befolkningen før forskere engang kjenner til deres eksistens. Det betyr at det er utbredt klinisk erfaring med behandlingsformene, pasienter har kjent på kroppen om behandlingsformene virker eller ikke. I en slik situasjon er det viktig at forskerne begynner i riktig ende.

Det første de må gjøre er å forstå feltet de skal utforske, dernest er det viktig å systematisk utforske mulige bi- og/eller skadevirkninger. Dette må gjøres systematisk siden slike uønskede virkninger trolig forekommer rimelig sjelden.

Når man så skal studere effekten av behandlingen, er det viktig å starte med å se på effekten av hele "behandlingspakken" før man ser på effekten av de enkelte deler av behandlingstilnærmingen. Alternative behandlingsformer er nemlig ofte sammensatt av en rekke komponenter som ikke nødvendigvis skal splittes opp i sine enkelte komponenter.

Det siste nivået i høyreaksen er utforskning av den biologiske mekanismen som kan forklare den eventuelle effekten.

PÅGÅENDE FORSKNINGSPROSJEKTER I 2008

Eksepsjonelle sykdomsforløp ved bruk av komplementær og alternativ behandling

I 2002 begynte NAFKAM å utvikle et grunnlag for å etablere et register for systematisk og fortløpende registrering av eksepsjonelt gunstige og eksepsjonelt ugunstige sykdomsforløp etter bruk av komplementær og alternativ behandling (RESF). Kreftforeningen bevilget i 2003 470 000 kr til oppstarten av prosjektet.

Målet med registeret er å finne ut om forhold ved pasienten, behandlingen eller behandleren kan forklare at noen sykdomsforløp blir eksepsjonelt gode og andre eksepsjonelt dårlige. Årsrapporter kan lastes ned fra NAFKAMs nettside.

Registeret er tilgjengelig i anonymisert form for forskere som ønsker å gjennomføre forskning på datamaterialet. Sammen med evidensbaserte forskningsresultater kan registrering og etterfølgende utforskning av eksepsjonelle sykdomsforløp utvikle kunnskap som kan brukes som beslutningsgrunnlag ved valg av behandlingsformer. Relevante målgrupper for denne kunnskapen er pasienter, pårørende, pasientforeninger, behandlere og politikere.

Det har vært tid- og ressurskrevende å bygge opp prosjektets infrastruktur som omfatter blant annet registreringsprosedyrer og medisinske vurderinger. Et stadig revisjonsarbeid pågår på grunnlag av læringen som finner sted.

Det var per 31.12.2008 registrert 239 pasienthistorier, 188 fra Norge og 51 fra Danmark. De største sykdomsgruppene er multippel sklerose (MS), kreft, myalgisk encefalopati/kronisk utmattelsessyndrom (ME/CFS), amalgamlidelser og astma/allergi. Der er i 2008 sendt ut 61 registreringsskjemaer til pasienter som har henvendt seg til RESF, som ennå ikke er returnert.

RESF-gruppen har i 2008 inngått et samarbeid med Gyldendal Akademisk og forfatteren Ingar Sletten Kolloen om å skrive en bok om eksepsjonelle pasienthistorier i 2009.

Et forskningsprosjekt knyttet til registeret som ikke er nevnt ellers i årsmeldingen:

Patients opfattelse af årsag til sygdom og veje til helbredelse!

Prosjektansvarlig: Tove Elisabeth Kruse, cand. mag, ph.d., lektor, Roskilde Universitetscenter, Roskilde, Danmark.

Leder for RESF er Laila Launsø, koordinator er Brit J. Drageset.

Pasienten mellom ulike behandlingssystemer

Dette doktorgradsprosjektet er det første prosjektet som baserer seg på data fra Register for eksepsjonelle sykdomsforløp (RESF) Prosjektet ble påbegynt i 2006 og skal etter planen avsluttes i 2010. Forskeren er tatt opp som PhD-student ved Institutt for Sosiologi, Universitetet i Tromsø.

Prosjektets formål er å beskrive og analysere pasienters erfaringer med det skolemedisinske systemet og deres valg av alternativ behandling, samt å studere faktorer som bidrar til at pasientene beskriver sine sykdomsforløp som eksepsjonelle. Prosjektet har en mixed methods design, med hovedvekt på kvalitative data i form av intervjuer med pasienter og leger, samt dokumentanalyse. 15 pasienter med kreftdiagnose og 15 pasienter med MS-diagnose er intervjuet, i tillegg til 12 leger tilknyttet disse pasientene. I tillegg inngår kvantitative data fra RESF's registreringsskjemaer.

Prosjektet ledes av forsker og sosiolog Anita Salamonsen, NAFKAM.

Bruk av alternativ behandling på sykehus i Skandinavia

I 2001 ble det gjennomført en studie om bruk av alternativ behandling ved norske sykehus. Med en svarprosent på om lag 95 % fikk man en sikker beskrivelse av omfanget av denne virksomheten. Om lag hvert fjerde norske sykehus rapporterte å tilby en eller annen form for alternativ behandling. Denne undersøkelsen ble gjentatt våren 2008 som en del av en utvidet undersøkelse.

Den utvidete undersøkelsen ble gjennomført i samarbeid med forskere i Danmark. Målet var å undersøke bruk av og utvikling i bruk av alternativ behandling, og samarbeid mellom alternative behandlere og helsepersonell på norske og danske helseinstitusjoner. Private og offentlige somatiske/psykiatriske sykehus/institusjoner og rehabiliteringsinstitusjoner ble inkludert. Undersøkelsen ble gjort på to nivåer i Danmark og i Norge: 1) dels på et overordnet institusjonsnivå hvor sjefsleger, sykehusdirektører eller tilsvarende institusjonsledere ble spurt om deres kjennskap til bruk av alternativ behandling på deres institusjon og 2) dels på avdelingsnivå, hvor avdelingssykepleier eller tilsvarende ansvarspersoner ble spurt om bruk av alternativ og samarbeid mellom alternative behandlere og helsepersonell på deres avdelinger. Det ble spurt om hvilke alternative behandlinger (alternative behandlingsformer generelt og spesifikt psykoterapeutiske) som er i bruk, hvilket samarbeid som foregår, hvem som utfører behandlingene og hvilke alternative behandlinger og samarbeid som planlegges å tas i bruk eller ønskes i bruk. Resultatene publiseres internasjonalt i løpet av våren 2009.

Prosjektet gjennomføres i et samarbeid med forskerne Søren La Cour og Lasse Skovgaard, KUFAB, DK, Vinjar Fønnebo, Lisbeth Nyborg og Laila Launsø, NAFKAM. Prosjektleder: Laila J. Salomonsen.

Utprøvinger av alternativ behandling innenfor helsevesenet i møte mellom helsepersonell og alternative behandlere

I løpet av de siste årene har det utviklet seg en økende interesse for alternativ behandling på sykehus i Norge og internasjonalt. I 2007 ble det gjennomført en utforskning av utprøvinger av alternativ behandling innenfor helsevesenet i møte mellom helsepersonell og alternative behandlere. Prosjektet er unikt i norsk og internasjonal sammenheng. Forskningsdesignet var en case-studie basert på flere datainnsamlingsmetoder: kvalitative intervju, observasjon, spørreskjema og dokumentarisk materiale. Prosjektet arbeidet med flere case, deriblant flere sykehusavdelinger ved UNN, Sykehus Østfold og Nordlandssykehuset Vesterålen.

Rapport fra første fase er utgitt: Utprøvinger av alternative behandling innenfor helsevesenet i møte mellom helsepersonell og alternative behandlere. Lisbeth Nyborg, Laila Launsø. Universitetet i Tromsø: NAFKAM, Skriftserie nr. 5, 2008

Komplementærmedisinsk behandling ved kreft – retrospektiv studie

I samarbeid med Kreftregisteret gjennomfører stipendiat Agnete E. Kristoffersen en studie av kreftpasienter med eksepsjonelt lang overlevelse med særlig vekt på bruk av komplementærmedisinsk behandling og andre ikke-medisinske faktorer.

Hensikten med denne studien er å beskrive bruk av alternativ medisin blant mennesker som har levd minst fem år etter at de har fått diagnosen kreft og hvor de ved diagnosetidspunktet har hatt en forventet 5-årig overlevelse på enten under 20 eller mellom 40 og 60 prosent.

Samarbeidet har vært preget av underkapasitet ved Kreftregisteret, men alle dataene er nå kommet inn og analyse- og skrivearbeidet er i full gang. Kristoffersen har utviklet en ny modell for å angi om en person er bruker av alternativ medisin. Denne modellen er applisert på dataene fra overleverne. I tillegg er det skrevet en artikkel hvor man sammenligner bruk blant de to gruppene av overleverne. Begge disse artiklene er nå publisert i Journal of Complementary and Alternative

Medicine. I tillegg arbeides det på en artikkel om bruk av alternativ medisin blant kreftoverlevende i undersøkelsen "Tromsø 5". Her blir kreftoverlevende sammenlignet med overlevende av hjerteinfarkt/angina pectoris og pasienter uten kreft. Sammen med ytterligere en artikkel vil dette utgjøre doktorgraden til Kristoffersen.

Akupunkturbehandling ved menopausale plager (Acuflash)

Studien er nå i publiseringsfasen. Ettårs oppfølging av forsøkspersonene ble avsluttet i februar 2008. Artikkelen som presenterer hovedfunn er nå publisert på nett i Menopause. Pasientenes egne helse relaterte erfaringer (en kvalitativ studie) med akupunkturbehandlingene publiseres i The Journal of Complementary and Alternative Medicine februar 2009. Resultatene for helse relatert livskvalitet ble presentert i mars 2008, på en konferanse i Australia. Hovedfunnene og forandring i søvnkvalitet ble presentert i Madrid på World Congress of Menopausal Society i mai 2008. Disputas for stipendiat er planlagt høsten 2009.

Lindrende kreftbehandling

Xi Yuan sykehuset planlegger en kohortestudie knyttet til kolonkreft. Lege Tina Xu besøkte NAFKAM i oktober og det ble jobbet med protokollen. Jianping Liu og Terje Alræk gir forskningsfaglig bistand og følger opp arbeidet. Vi undersøker muligheten for å ha en kontrollgruppe i Norge i tilknytning til en oppfølgingsstudie av pasienter som er operert for tykktarmskreft.

SAMARBEID NASJONALT OG INTERNASJONALT

Forskernettverk/samarbeid med eksterne parter

Nasjonalt

- Det foregår mye forskning innen alternativ behandling over hele landet. NAFKAM ser det som en naturlig oppgave å koordinere denne forskningsvirksomheten. Dette organiseres ved regelmessig kontakt med andre forskningsmiljøer, og regelmessige samlinger hvor forskere innen feltet kan møtes.
- Det femte nasjonale forskningsseminaret ble arrangert i Tromsø i september 2008. Seminaret er primært ment som en møteplass for aktive forskere/stipendiater innen KAM, og skal bidra til å bygge et nettverk mellom forskere innen fagfeltet i Norge og internasjonalt.
- I NAFKAMs strategi for utvikling de nærmeste årene er det nedfelt at senteret skal ta initiativ til å utvikle nettverks-/satelittmodeller for å knytte sammen relevante fagmiljøer ved andre universiteter/høgskoler. Departementets føringer nedfelt i Ot.prp nr 27 (2002-2003) Om lov om alternativ behandling av sykdom mv sier imidlertid at NAFKAM først bør etablere et sterkt og bærekraftig forskermiljø sentralt i Tromsø før man bygger ut organisasjonen videre i de andre universitetsbyene. "Kritisk masse" skal derfor først bygges opp i Tromsø, før en satser på etablering av NAFKAM andre steder i landet.
- NAFKAM har kontaktmøter med SABORG. Regelmessige halvårlige møter starter opp i 2009.
- ACUBREAST studien; Det er innledet et samarbeid med Ullevål Universitetssykehus omkring en klinisk studie om bruk av akupunktur for å lindre bivirkninger og følge plager under skolemedisinsk behandling av brystkreft.
- Kronisk utmattelsessyndrom (CFS/ME): Alræk sitter som UiTø/Helse Nord sin representant i kompetansenettverket for CFS/ME.
- Et samarbeid er nå i gang med forskere ved Seksjon for folkloristikk, Universitetet i Bergen omkring et forskningsprosjekt i forbindelse med RESF.

Internasjonalt

- RESF har hatt et løpende samarbeid med forskere i Danmark og Sverige samt med pasientforeninger i Norge og Danmark; med soneterapi- og akupunkturorganisasjoner i Danmark, Norge, Sverige og England gjennom et samarbeid med Leila Eriksen og Birte Nielsen og et samarbeid med lege Shay Pintov omkring overføring av RESF-konseptet til Israel. Det pågår et ressurskrevende oversettelses- og valideringsarbeid ifm et spørreskjema, som anvendes ved registrering av pasienter med eksepsjonelle sykdomsforløp.
 - Internasjonalt prosjekt vedr. registrering av eksepsjonelle migreneforløp Sammen med Leila Eriksen (soneterapeut i DK) og Birte Nielsen (Akupunktør, formann for Praktiserende Akupunktører (PA) i DK) har NAFKAM etablert et samarbeid med internasjonale akupunktør- og soneterapiforeninger med tanke på å

samle inn eksepsjonelle migreneforløp fra Sverige, Danmark, Norge og England.

- **Forskningsprosjekt om eksepsjonelle MS-forløp**
Forskergruppen v. RESF (Anita Salamonsen, Tove Kruse (Danmark), Sissel Eriksen og Laila Launsø) er i gang med å analysere datamateriale om mennesker med eksepsjonelle MS-forløp og planlegger å sende inn et manuskript til et internasjonalt tidsskrift våren 2009.
- **Forskningsprosjekt om eksepsjonelle brystkreftforløp**
Forskergruppen v. RESF (Anita Salamonsen, Tove Kruse (Danmark), Sissel Eriksen og Laila Launsø) startet høsten 2008 en analyse av datamateriale om kvinner med eksepsjonelle brystkreftforløp og planlegger å sende inn et manuskript til et internasjonalt tidsskrift høsten 2009. Til dette prosjektet kobles et post.doc. prosjekt v. Anne-Grete Sandaunet med bl.a. fokus på brystkreftpasienter som har brukt georgiske urter kombinert med skolemedisinsk kreftbehandling. Begrunnelsen for å utforske problemstillinger omkring brystkreftpasienters bruk av georgiske urter kombinert med skolemedisinsk kreftbehandling er de erfaringene som pasienter har delt med oss.
- Laila Launsø har samarbeidet med forskere i Københavns Universitets forskningsgruppe vedrørende alternativ behandling (KUFAB) v. professor Bo Jacobsen i forbindelse med manuskriptskrivning om virkningsbegrepet, placebobegrepet og forskningsdesign.
- Laila Launsø har i et samarbeid med forskerne Charlotte Paterson, UK, Marja Verhoef, Canada, Charlotte Baart, DK innleverte et manuskript til et vitenskapelig tidsskrift omhandlende en kritisk gjennomgang av begrepene intervensjon og outcomes. NAFKAMs internasjonale workshop om 'outcomes' på Sommarøy i september 2007 inspirerte til samarbeidet.
- Manuskriptskrivning om samarbeid mellom helsepersonell og alternative behandlere, et samarbeid mellom Lisbeth Nyborg, Marja Verhoef, Canada og Laila Launsø.
- Bruk av alternativ behandling på sykehus i Skandinavia: NAFKAM samarbeider med danske forskere på KUFAB.
- Laila Launsø har samarbeidet med forskere fra flere land i forbindelse med skriving av en bok om evidensbegrepet: The evidence book. Launsø er medforfatter til et kapittel i boken med tittel: "User-Dependent Knowledge as Evidence in Health Care". Boken utgis på forlaget Transaction, USA, juli 2009.
- **Norge-Kinasamarbeidet innen TKM.**
I 2008 har hovedfokus for Norge-Kinasamarbeidet innen TKM vært planlegging og initiering av kliniske studier. Det akupunkturfaglige forskningsmiljøet i Norge er lite, så NK prøver å få en oversikt over hva som skjer av forskning i Norge innen TKM. En økt kontakt mot relevante miljøer ved høyskoler og universiteter er ønskelig.
Noen studier er under planlegging der NK kan tenkes å bidra enten med administrativ, økonomisk eller faglig bistand (se pågående forskningsprosjekter side 13).
- **Å forstå kreftpasienters behandlingsforløp - en helhetlig beskrivelse av valg og resultat av skolemedisinske, komplementære og alternative behandlingstiltak hos kreftpasienter (Pathways)**
Mange tverrsnittsstudier har sett på KAM (Komplementer og Alternativ Medisin) bruk hos pasienter med kreft, men bare to studier har et longitudinelt design. Ingen studier har forsøkt å beskrive de komplekse og sammensatte behandlingspakkene som mange kreftpasienter setter sammen.

Vi planlegger en 5-årig longitudinell kohort studie som følger 5000 ny-diagnostiserte kreftpasienter. Datainnsamlingen tar sikte på månedlige registreringer av de behandlingstiltak som pasientene faktisk gjennomlever. I tillegg til tradisjonelle kliniske resultatmål vil pasienterfaringer/ evalueringer være viktige endepunkt. Målet er å avgjøre om det finnes behandlingsforløp som er mer gunstige enn andre.

Denne søknaden omhandler en pilotstudie med målsetting 1) å vurdere både gjennomførbarhet og logistikk av en omfattende datainnsamling som forsøker å gi et strukturert bilde av alle sider ved behandlingsforløpet og de opplevelser pasienten får underveis 2) å utforske bredden og variasjon i de behandlingsforløp som pasienter faktisk gjennomlever, hvordan de tar beslutninger om sin egen behandling og hvilke endepunkt som oppfattes som relevante for pasientene selv. Kunnskap om dette vil være av betydning for planlegging og gjennomføring av hovedstudien.

Prosjektet ledes av lege og forsker Gro Berntsen

MØTER, KURS OG KONFERANSER

Møter

Januar

- Nettverksmøte om akupunkturforskning med forskere fra Italia, Sverige, England og Norge for å vurdere grunnlag for en EU-søknad, 17.- 18. januar, København. Sameline Grimsgaard, Einar Borud, Terje Alræk Vinjar Fønnebø, og Arne Johan Norheim.
- Møte med ulike aktører der vi drøftet samarbeid om bruk av alternativ behandling ved norske og danske helseinstitusjoner, Tromsø 15. januar, Laila Salamonsen, Laila Launsø, Vinjar Fønnebø, Lisbeth Nyborg og Hege Skogstad Bernsten.

Februar

- Møte med MS-forbundet, Oslo, 21. februar, Anita Salamonsen

Mars

April

- Møte med Norsk Akupunkturforening, 14. april, Vinjar Fønnebø.

Mai

- Møte med Ingar Sletten Kolloen, Gyldendal, NAFKAM, 5.mai, Anita Salamonsen og Brit J. Drageset.

Juni

- Møte med forfatter Ingar Sletten Kolloen, Knut Grankvist og Joralf Gjerstad, Snåsa 10. juni, Brit J. Drageset, Anita Salamonsen og Laila Launsø.
- Møte med Senterpartiet, Venstre og Arbeiderpartiet på Storinget og partikontoret, 10. juni, Vinjar Fønnebø.
- Kontaktforum i Helsedirektoratet, 12. juni, Vinjar Fønnebø.
- Møte i Roskilde med japansk og dansk zoneterapeut omkring RESF. 18.6.2008. Laila Launsø.
- Tre møter med Leila Eriksen, soneterapeut og Birte Nielsen, leder for danske akupunktører omkring planlegging av et internasjonalt prosjekt om registrering av eksepsjonelle migreneforløp, 24. juni, 23. juli og 9. desember, Hvalsø, Danmark, Laila Launsø.

August

September

- Møte på Gardermoen med den vitenskapelige komiteen som er nedsatt i forbindelse med planlegging av NAFKAM sin internasjonale konferanse i Tromsø i mai 2010, Oslo 1. september, Laila Launsø, Vinjar Fønnebø og Terje Alræk.
- Vurdering av forskningssøknader i Kreftforeningen, Oslo, 3.-4. september, Vinjar Fønnebø.

- Møte med forfatteren Ingar Sletten Kolloen for å planlegge bok om RESF, 12. september, Brit Drageset, Anita Salamonsen og Laila Launsø.
- Møter på University of Leeds, Acubreast-prosjektet, 25.- 26. september, Sameline Grimsgaard og Anita Salamonsen

Oktober

- Møte med Gyldendal Akademisk og forfatteren Ingar Sletten Kolloen, Oslo 8.10.08. Anita Salamonsen og Laila Launsø.
- Møte med Darshan Shankar, Director, FRLHT, India og Vinjar Fønnebø, 8. oktober, forskningssamarbeid mellom India og Norge innen KAM, møtet var initiert av prof. Darshan Shankar.
- Pressekonferanse boklansering 'Snåsamannen' av Ingar Sletten Kolloen, 9. oktober, Oslo, Anita Salamonsen og Laila Launsø
- Møte med Gyldendal Akademisk Forlag, 9. oktober, Oslo, Anita Salamonsen og Laila Launsø
- Oppstartsmøte Acubreaststudien, 24. oktober, UNN, Tromsø, Sameline Grimsgaard og Anita Salamonsen.

November

- Møte om handel og forskning Norge-Israel, NFR, Oslo, 3. november, Vinjar Fønnebø.
- Høringsinnspill Helse- og omsorgskomiteen, Stortinget, 5. november, Vinjar Fønnebø.
- Møte med Institutt for sosiologi, UiT, post.doc. prosjekt, Anne-Grete Sandaunet knyttet til RESF, 18. november, Anita Salamonsen, Laila Launsø, Brit J. Drageset.

Desember

- Møte om forskning på amalgam og helse, Gardermoen, 3. desember, Vinjar Fønnebø.

Kurs/Undervisning/Foredrag

Februar

- Foredrag om RESF ved besøk av forsker Ros Priest, University of Western Sydney. NAFKAM. 1. februar, Laila Launsø.
- Foredrag for helsepersonell på Sclerosecentret RY, DK om Prosjekt Behandlerteam og forskningsdesign. 7. februar, Laila Launsø.
- Undervisning på University College, Sjælland, DK om komplementær og alternativ behandling samt RESF. 27. februar, Laila Launsø.
- Undervisning om Register for eksepsjonelle sykdomsforløp, 14 studenter medisinerstudiet 4. årskull, Med.fak., UiT, Uke 7, Anita Salamonsen.

Mars

- Forelesning på Sosiologisk Institutt, Universitetet i København, "Formativ evaluering – et konkret forskningsprosjekt", 25. mars, Laila Launsø.

April

- Foredrag om RESF og det planlagte migreneprojektet. Deltagere: soneterapeuter i Norden. Polariscentret, Kr. Hyllinge, DK. 26. april, Laila Launsø.
- Forelesning 2 timer Norsk Forening for Medisinsk Akupunktur, Årsmøteseminar, Tjøme, 11. april, Einar K. Borud.

Mai

- Invitert som foredragsholder om KAM i Den Finske Riksdagen, 9. mai, Vinjar Fønnebø.
- Foredrag om RESF og det planlagte migreneprojektet. Arr. RIEN. Paris 10. mai, Laila Launsø.
- Foredrag på NSH-konferanse om registrering av mennesker med selvdefinerte eksepsjonelle sykdomsforløp etter bruk av Lightning Process og annen alternativ behandling. Oslo, 25 mai, Laila Launsø.

Juni

- Undervisning om kreft og KAM, Diakonova, 13. juni, Oslo, Vinjar Fønnebø.

August

- Undervisning “Ten-day Teaching Seminar in Cardiovascular Epidemiology and Prevention”, 10.-22. august, Oxford, England, Vinjar Fønnebø.

September

- Undervisning om alternativ behandling, kurset FAR 2002: Farmasøytisk praksis, Med.fak., UiT, 9. september, Anita Salamonsen.
- Undervisning kvalitativ forskningsmetode SVF-1050, SV-fakultetet, UiT, September-november 2008, Anita Salamonsen.

Oktober

- Foredrag om user-dependent knowledge as evidence in health care. EES –konferanse, Lisboa 2.10.08. Laila Launsø.
- Undervisning på University College, Sjælland, DK om komplementær og alternativ behandling samt RESF, 8. oktober, Laila Launsø.
- Opplegg om RESF og NAFKAM ved lanseringen av boken “Snåsamannen”, Gyldendal Akademisk, Oslo 9.10.08. Anita Salamonsen og Laila Launsø.
- British Medical Acupuncture Society, London, 18. oktober, Presentasjon av Acuflysh-studien, Einar K. Borud.
- Forelesning på Sosiologisk Institutt, Universitetet i København “Formativ evaluering – et konkret forskningsprosjekt”, 21. oktober, Laila Launsø.
- Primærmedisinsk uke 2008, Oslo, 30. oktober, 1-dags kurs: Akupunktur ved kneleddsartrose, Einar K. Borud.
- Invitert foredragsholder om KAM ved årsmøtet i Norsk Naprapatforbund, 31. oktober, Vinjar Fønnebø.

November

- Foredrag om “Researching bridge building between conventional health care providers and alternative therapists” på konferanse om integrativ medisin, Berlin, 7. november. Laila Launsø.
- Presentasjon av Acuflashstudien, Akupunkturkongress AKU08, Stockholm 7. november, Einar K. Borud.
- Invitert foredragsholder om KAM-forskning ved årsmøtet i Norsk forening for fysikalsk medisin og rehabilitering, 28. november, Vinjar Fønnebø.
- Møte med Institute of Health Care Management Department of Preventive Medicine, Hanyang University College of Medicine, Korea. 15. desember på NAFKAM.

Seminarer/ Konferanser /workshops

April

- 3rd International Congress on Complementary Medicine Research, Sydney, Australia: Vinjar Fønnebø var invitert foredragsholder og deltager, Einar K. Borud presenterte Acuflashstudien og Jianping Liu presenterte fire postere der.
- Invitert foredragsholder på 5-års jubileet til Klinisk Forskningscenter, 21. april, UNN, Vinjar Fønnebø.

Mai

- Invitert “key note speaker” på SPARC, 15. mai-18. mai, Portland, Oregon, USA, Vinjar Fønnebø.
- 12 th Conference of the Menopause, deltagelse, muntlig presentasjon og abstracts, mai 2009, Madrid, Sameline Grimsgaard og Terje Alræk.

September

- Nordisk forskningsseminar, 23.-24. september Tromsø, Vinjar Fønnebø, Einar K. Borud, Terje Alræk, Purusotam Basnet, Agnete Kristoffersen, Liu, Jianping, Arne Johan Norheim, Anita Salamonsen og Marja Verhoef.
- Northern Lights workshop om forskningsmetoder innen KAM, 24.-26. september, Tromsø, arrangør: NAFKAM, Følgende land var representert: USA, Canada, England, Kina, Tyskland og Norge.

Oktober

- 16th Cochrane Colloquium, CAM Session, plenumpresentasjon “*Current evidence base of traditional Chinese medicine in the Cochrane Database of Systematic Review*”, 3.-7. oktober, Freiburg, Tyskland, Jianping Liu.
- China -South Africa Traditional Medicine Seminar, Beijing, 28. oktober: Jianping Liu presenterte “*Herbal medicine for HIV infection and AIDS: an evidence-based systematic review*”.

November

- Akupunkturkongress AKU08, Stockholm 7.11.2008. Presentasjon av Acuflashstudien Einar K. Borud.
- International workshop to discuss culturally sensitive quality standards of indigenous and alternative medicine in multicultural settings with special relevance to developing countries in Meso- America, Tromsø 19.-21 november, Laila Launsø, Vinjar Fønnebø and Purusotam Basnet.
- WHO-konferanse om tradisjonell medisin i Beijing, Kina, 7.-9. november. Vinjar Fønnebø var invitert som foredragsholder, og Terje Alræk presenterte hovedfunnene fra Acuflashstudien.

Internasjonale oppdrag

- I januar ble Jianping redaktør for det kinesiske tidsskriftet Journal of Evidence-Based Medicine, og samtidig ble han også en av redaktørene i tidsskriftet Chinese Medicine Journal (www.cmjournal.org).
- Del av WHO ekspertteam om monitorering av kinesiske TCM-sykehus, 8.-12. september, Vinjar Fønnebø, Gro Berntsen, Terje Alræk.
- 28.10-29.10: Konsultasjon om KAM i Norrbotten, Luleå, 28.-29. oktober, Sverige. Vinjar Fønnebø.

RÅDGIVNING

NAFKAM har en rådgivningsfunksjon mot statlige helsemyndigheter innen feltet alternativ behandling. Senteret driver også rådgivning og veiledning overfor kandidater som ønsker å forske på området, samt alternative utøvere. I tillegg bistår vi med råd for utdanninger på universitets- og høgskolenivå med hensyn til eventuell etablering av studietilbud, og virksomheter som vurderer samarbeidsprosjekter mellom helsetjenesten og alternative behandlere og som gjøres til gjenstand for evaluering.

I tillegg svarer NAFKAM på henvendelser fra enkeltpasienter eller familier som forsøker å orientere seg blant alternative behandlingsformer for kronisk og kritisk syke mennesker.

UNDERVISNING PÅ NORSKE HØYSKOLER OG UNIVERSITETER

- Undervisning om alternativ behandling, Medisinstudiet i Tromsø februar, Vinjar Fønnebø
- Forelesning Nasjonalt NettVerk for lærere i Kreftsykepleie, 19. juni, Vinjar Fønnebø.
- Høgskolen Diakonova, Oslo, Videreutdanning kreftsykepleie, 25. oktober, Vinjar Fønnebø.
- Kreft – Kan alternativ behandling virkelig være et alternativ? 27. november, UNN – fysioterapeuter, Vinjar Fønnebø.

INFORMASJONSVIRKSOMHET

NAFKAMs informasjonsarbeid

NAFKAM anser nettverksbygging og informasjonsarbeid som en sentral og viktig del av vår virksomhet. Som forutgående år, var senteret også i 2008 aktiv på dette området.

NAFKAM avholdt jevnlig faste møter med ulike institusjoner, arrangerte seminarer og deltok på konferanser. NAFKAM-ansatte var synlige i den offentlige debatt på temaer som gjaldt forskning innen komplementær og alternativ behandling

NAFKAM driver også informasjonsvirksomhet gjennom hjemmesidene (www.nafkam.no) og presse-/mediakontakt. Informasjon om publisert forskning nasjonalt/internasjonalt og pågående prosjekter ved NAFKAM er lagt ut på senterets hjemmesider. Vi foretar fortløpende oppdateringer og tilføyelser av senterets aktiviteter og prosjekter på disse sidene.

NAFKAM fortsatte arbeidet med å få flere tidsskrifter innen feltet alternativ og komplementær behandling tilgjengelige på MUNIN, BIBSYS og elektronisk, evt. fysisk, på universitetsbibliotekene. NAFKAMs skriftserie nr. 5 ble utgitt i 2008.

Tjeneste for medieovervåkning av NAFKAM og feltet alternativ behandling ble videreført i 2008. Denne gir oss et godt grunnlag for å holde oss orientert om feltet i både den nasjonale og internasjonale medie verden.

NOEN PUBLIKASJONER/ARTIKLER AV NAFKAM FORSKERE

Launsø L, Skovgaard L. The IMCO scheme as a tool in developing team-based treatment for people with Multiple Sclerosis. *Journal of Alternative and Complementary Medicine* 2008; 14(1): 69-77.

Forsén L, Berntsen GKR, Meyer H, Tell GS, **Fønnebø V**. Differences in short-term in vivo precision and determinants for precision in single-energy X-ray absorptiometry (DXA). The NOREPOS Study. *Eur J Epidemiol* 2008.

Kristoffersen AE, Fønnebø V, Norheim AJ. Use of complementary and alternative medicine among cancer patients. Classification criteria determine level of use. *Journal of Alternative and Complementary Medicine* 2008.

Borud E, Alræk T, Fønnebø V, White A, Eggen AE, Aastrand LL, Hammar M, Theodorsson E, Grimsgaard S. Acupuncture treatment for vasomotor complaints in postmenopausal women: The ACUFLASH Study; a randomized controlled trial. *Menopause* 2008.

Borud E, Martinussen M, Eggen AE, **Grimsgaard S**. The women's health questionnaire (WHQ): A psychometric evaluation of the 36-item Norwegian version. *The Scandinavian Journal of Psychology* 2008.

Liu JP, Xing JM, Fei YT. Green tea (*Camellia sinensis*) and cancer prevention: a systematic review of randomized trials and epidemiological studies. *Chinese Medicine* 2008;3:12. doi:10.1186/1749-8546-3-12 (<http://www.cmjournal.org/content/3/1/12>).

Danso-Appiah A, Utzinger J, **Liu J**, Olliaro P. Drugs for treating urinary schistosomiasis. *Cochrane Database of Systematic Reviews* 2008, Issue 3. Art. No.: CD000053. DOI: 10.1002/14651858.CD000053.pub2.

Deare JC, Zheng Z, Xue CC, **Liu J**, Shang J, Scott SW. Acupuncture for treating fibromyalgia (Protocol). *Cochrane Database of Systematic Review* 2008, Issue 2. Art. No.:CD007070.DOI: 10.1002/14651858.CD007070.

W Wang, H Chen, **J Liu**. Evening primrose oil or other essential fatty acids for the treatment of premenstrual syndrome (PMS). *Cochrane Database of Systematic Reviews* 2008, Issue 2. Art. No.: CD001123. DOI: 10.1002/14651858.CD001123.pub3.

Liu JP, Areak T, Fei YT. Acupuncture for erectile dysfunction (Cochrane Review Protocol). Issue 3 2008;

Anjana, HP Devkota, A Takano, K Masuda, T Nakane, **P Basnet**, N Skalko-Basnet (2008) Screening of Nepalese crude drugs traditionally used to treat hyperpigmentation: *in vitro* tyrosinase inhibition. *International Journal of Cosmetic Science*, 30, 353-360

Laila Launsø & Lasse Skovgaard. The IMCO scheme as a tool in developing team-based treatment for people with Multiple Sclerosis. *Journal of Alternative and Complementary Medicine* 2008; 14(1):69-77.

Launsø L, Drageset B. Eksepsjonelle sykdomsforløp i Skandinavia – registrering og forskning. Rapport 2007. (red.), NAFKAM, UiT, 2008.

Laila Launsø, Agnete Egilsdatter Kristoffersen og Anita Salamonsen. Helsevesenets gullgruve. At bruke pasientenes kunnskap vil være gull verd for alle som bedriver behandlingsvirksomhet. Kronikk i Nordlys, 23. juni 2008.

Launsø L, Skovgaard L. Researching bridge building between conventional health-care providers and alternative therapists at a specialized MS hospital. European Journal of Integrative Medicine, 2008 (1) 1: 537-538

Laila Launsø. Behandlerens virkningsantagelser og brukeres egenindsats – når mennesker med kroniske sykdomme møder etablerte og alternative behandlere. Tidsskrift for Forskning i Sygdom og Samfund 2008; 9:97-112.

NAFKAMs skriftserie

Nyborg L, Launsø L, Utprøvinger av alternativ behandling innenfor helsevesenet i møte mellom helsepersonell og alternative behandlere. 2008. NAFKAMs skriftserie nr. 5.

MEDIEOMTALE AV NAFKAM I 2007

NAFKAM ble i 2008 omtalt i ulike medier som aviser, radio og TV.

LOKALT HMS-ARBEID

Internkontroll

NAFKAM arbeider med å lage en lokal tilpasningsplan.

Plassering av ansvar, klare ansvarsforhold

Direktøren har det overordnede HMS-ansvar. Praktisk ivaretagelse av HMS-ansvaret er delegert til administrativ leder.

Jevnlige HMS-runder

HMS-runde er gjennomført og handlingsplan er laget.

Medarbeidersamtaler

Medarbeidersamtale ble gjennomført med alle medarbeiderne.